

УДК 371.2: 378

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.339733>

Анна Жукова, PhD у галузі педагогіки, доцент
кафедри іноземних мов та військового перекладу
Національної академії імені гетьмана Петра Сагайдачного
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7292-1605>

Наталя Рудакова, PhD у галузі педагогіки,
викладачка кафедри психічного і фізичного здоров'я
КЗВО ЛОР "Львівська медична академія імені Андрея Крупинського"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7110-4192>

ЕМПАТИЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті розглянуто роль емпатії в освітньому процесі як важливої складової гуманістичного підходу. Проаналізовано сучасні дослідження емпатії, її значення для формування довірливих стосунків між педагогами й учнями, а також її вплив на мотивацію, соціально-емоційний розвиток та гармонійне середовище навчання. Висвітлюється взаємозв'язок емпатії з емоційною стійкістю, альтруїзмом та моральним розвитком, а також зосереджена увага на викликах її застосування у професійній педагогічній діяльності, особливо в умовах війни.

Ключові слова: емпатія; гуманістична парадигма; педагогіка; емоційний інтелект.

Рис. 2. Літ. 6.

Anna Zhukova, PhD in Pedagogy, Associate Professor of the
Foreign Languages and Military Translation Department,
Petro Sahaydachniy National Academy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7292-1605>

Nataliia Rudakova, PhD in Pedagogy,
Lecturer of the Mental and Physical Health Department,
Lviv Medical Academy named after Andrey Krupynskyi
(Communal Institution of Higher Education of Lviv Regional Council)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7110-4192>

EMPATHY AS A KEY COMPONENT OF THE HUMANISTIC PARADIGM OF MODERN PEDAGOGY

The article examines the importance of empathy in the formation of a harmonious educational environment and its role in ensuring humanistic approaches to learning. The relevance of the article is due to the growing role of the humanistic paradigm in education, which involves creating a favorable environment for the comprehensive development of the individual. In modern society, empathy is becoming a key tool for establishing trusting relationships between teachers and students. Humanistic pedagogy emphasizes the comprehensive development of the individual, creating conditions for the disclosure of individual capabilities of each student, which is impossible without an empathic understanding of the emotional and psychological needs of students. The problem of empathy is analyzed in the context of modern educational challenges, including the insufficient level of teachers' preparation for its integration into professional activities. The study emphasizes the importance of developing emotional stability, active listening skills, and stress resistance as a basis for unlocking the potential of empathy. It is noted that empathy affects the improvement of motivation to learn, the development of students' social and communication skills, and the creation of a trusting relationship between teacher and student. Considerable attention is also paid to the study of empathy in wartime, when teachers play the role of not only mentors but also coaches. Such conditions contribute to the intensive development of empathic qualities, increase sensitivity to the experiences of students and provide emotional connection in the team. It is emphasized that empathy is the basis for establishing effective communication, overcoming barriers to communication and ensuring an individual approach to each student, and to improve the empathic potential, teachers need to undergo special trainings, master meditation and active listening techniques, etc. In summary, empathy is seen as a prerequisite for achieving effective pedagogical interaction, promoting the development of students' personalities and the formation of values of tolerance and humanism.

Keywords: empathy; humanistic paradigm; pedagogy; emotional intelligence.

Постановка проблеми. Сучасна педагогіка ґрунтується на принципах гуманістичної парадигми, що передбачає пріоритет особистісно-орієнтованого підходу, розвитку духовних та моральних цінностей, створення сере-

довища, яке сприяє всебічному розвитку особистості. У цьому контексті емпатія відіграє провідну роль як основний механізм розуміння, підтримки й встановлення довірчих стосунків між педагогами та учнями. В умовах сучасного суспільства, де взає-

модія характеризується високою інтенсивністю й емоційною насиченістю, здатність до емпатії стає незамінним інструментом формування гармонійної атмосфери в освітньому процесі. Однак попри те, що поняття емпатії активно досліджується у педагогіці та психології, на практиці її застосування стикається з численними труднощами, зокрема з недостатнім рівнем підготовки педагогів, відсутністю систематичних методик розвитку емпатійних навичок у професійній освіті та складністю їх реалізації в умовах сучасних викликів. Це вимагає глибокого наукового осмислення ролі емпатії в педагогічній діяльності та пошуку ефективних способів її інтеграції в освітню практику.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Впродовж останніх десятиріч, у зв'язку з розвитком гуманітарної психології, психологічної антропології, суб'єктного підходу до вивчення особистості, а також зі зростанням популярності гуманістичної парадигми, помітно збільшилася кількість досліджень емпатії. Насамперед досліджується її значення для фахівців професій соціономічного типу загалом і, зокрема, медиків, психотерапевтів, учителів, викладачів закладів вищої освіти, практичних соціологів та ін. Серед науковців, які досліджують емпатію у контексті гуманістичної парадигми сучасної педагогіки, П. Горностай, О. Ковальова, К. Роджерс, І. Штих та ін. Проте проблема емпатії як компонента гуманістичної парадигми в педагогіці все ще потребує детального узагальнення та вивчення.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні ролі емпатії як ключового компонента гуманістичної парадигми сучасної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Насамперед слід зазначити, що у психологічній літературі термін “емпатія” набув поширення в 1950-х роках. Спочатку він розумівся буквально, як процес емоційного віддзеркалення стану іншої людини. Сьогодні емпатія вважається значущим чинником морального розвитку особистості та розглядається як ефективний засіб розкриття й засвоєння внутрішнього єства моральних відносин, естетичних норм, які культивуються. Вона сприяє розвитку гуманних відносин, альтруїстичного стилю поведінки. Емпатія визначає пізнання людини людиною, діалогічність спілкування, саморегуляцію поведінки, прояв соціальної перцепції, інтерактивну й комунікативну сторони спілкування, подолання бар'єрів спілкування, адаптивність поведінки та комфортність соціальних стосунків суб'єктів взаємодії, зниження напруженості психологічних захистів особистості [6, 314].

На думку Н. Сергієнко та А. Тищенко, емпатія є здатністю однієї людини досягнути й зрозуміти емоції іншої, представити себе на його місці, відчувати його відчуття та думки. Це інтуїтивне розуміння психологічного настрою, уміння прийняти на себе роль іншої людини, зрозуміти його душевні метання, приховані мотиви, ототожнення своїх почуттів з емоціям іншого і водночас усвідомлення їх винятковості та індивідуальності [4, 179].

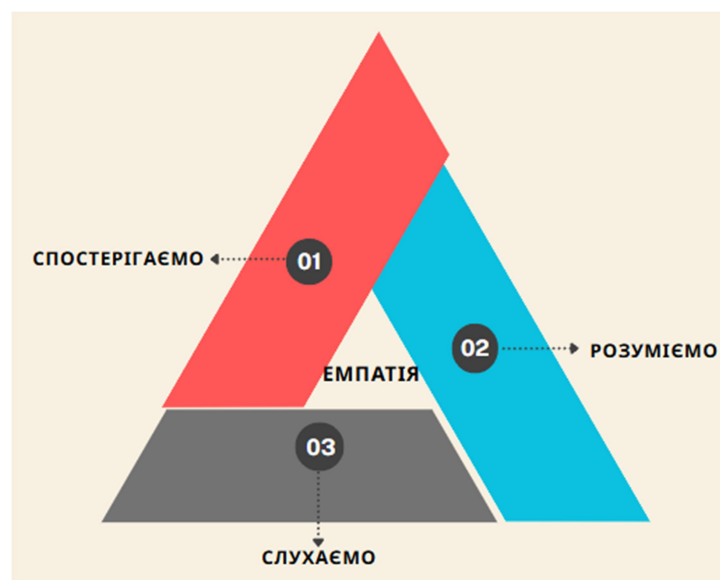

Рис. 1. Складові емпатії

Емпатія складається з трьох основних елементів, що є взаємопов'язаними й доповнюють один одного (рис. 1).

Емпатія відіграє провідну роль у видах діяльності, таких як управління, медицина, та, в першу чергу, навчання. У цілому, емпатія є однією з най-

важливіших якостей особистості педагога та основою успішного педагогічного процесу. Емпатія для педагога – це здатність відчувати й розуміти стан, інтереси, радощі й переживання учня, розділяти з ним емоції та співчувати його проблемам і взаєминам з іншими. Ця навичка проявляється через доброзичливість, повагу до дітей, турботу, чутливість до їхнього життя, уважність, дотримання обіцянок, розуміння та встановлення емоційного зв'язку. Важливою складовою педагогічної майстерності є емоційна стійкість, що включає терплячість, наполегливість, витримку й самоконтроль навіть у стресових ситуаціях. Ця якість відіграє ключову роль у досягненні успіху в педагогічній діяльності, тому її формування та розвиток є свідомим кроком для підвищення професійної ефективності [1, 112].

Ще В. Сухомлинський наголошував, що педагогу варто починати з елементарного, але разом із тим і найважливішого – із формування здатності відчувати душевний стан іншої людини, вміти ставити себе на місце іншого в найрізноманітніших ситуаціях [5].

Емпатія ґрунтується на здатності правильно уявляти, що відчуває інша людина, які емоції вона переживає та як сприймає навколишній світ. Її форми варіюються залежно від типу та характеру міжособистісних взаємин. Відсутність емпатії робить педагогічну діяльність неповноцінною, оскільки вона втрачає індивідуальну спрямованість. Це безпосередньо впливає на стиль роботи педагога. Якщо дії вчителя базуються лише на співчутті до учня без належного розуміння та взаємодії з ним, вони демонструють природний, але недостатньо ефективний стиль педагогічної діяльності [1, 114].

Погоджуємось з О. Кулешовою та О. Росолович у тому, що ефективна взаємодія між учителем та учнем базується на довірі та позитивних стосунках,

подібно до будь-якої взаємодії між людьми. Саме в таких умовах учень засвоює нові способи мислення та дій, долає труднощі й впевнено проявляє активність. Тому здатність співпереживати, виявляти доброзичливість, співчуття, а також педагогічний оптимізм і віру в успіх учня є ключовими якостями вчителя. Вони слугують основою для побудови справжніх людських взаємин з дітьми. Емпатійний підхід у педагогіці сприяє тому, що кожна дитина розвивається як активний учасник освітнього процесу, формує власну поведінку та розкриває свою особистість. Потенціал учня найкраще розкривається у взаємодії з учителем, який виявляє емпатію. Ця якість може бути вдосконалена через спеціальну систему навчання, що забезпечує її розвиток [2, 84].

В умовах війни учителі демонструють підвищену чутливість до страждань учнів і їхніх сімей. Спільне переживання травматичних подій у межах освітнього середовища сприяє інтенсивному розвитку глибокої емпатії. У такій ситуації вчителі виконують не лише педагогічну роль, але й стають емоційними співрозмовниками для учнів, підтримуючи їх не тільки в навчанні, але й у подоланні емоційних труднощів. Постійне зіштовхування з викликами, спричиненими війною, дозволяє вчителям краще розуміти реальні переживання дітей та дає змогу глибше усвідомлювати їхні психологічні потреби та бути більш чутливими до емоційного стану кожного учня. Емпатійний підхід учителів має позитивний вплив: вони стають активними фасилітаторами психосоціальної підтримки в колективі. Учителі ініціюють заходи й програми, спрямовані на створення безпечного та підтримувального освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу [2, 84].

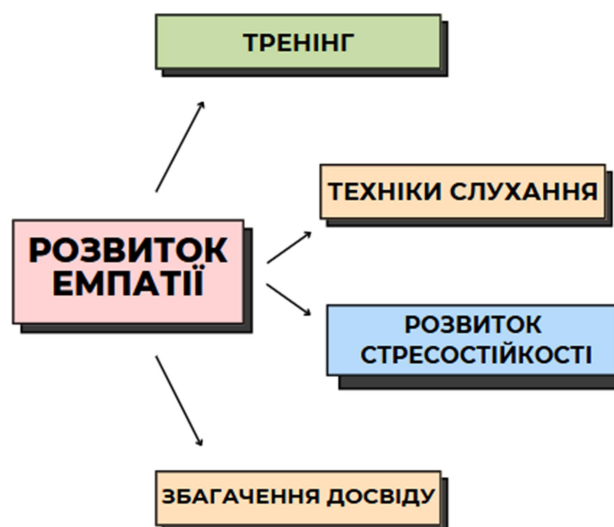

Рис. 2. Шляхи розвитку емпатії педагогів

Таким чином, вважаємо, що емпатія є важливим елементом сучасної педагогіки, що базується на гуманістичній парадигмі, яка зосереджує увагу на розвитку особистості, повазі до індивідуальності кожного учня та створенні сприятливого середовища для навчання. Як здатність розуміти емоційний стан іншої людини та реагувати на нього з турботою, емпатія забезпечує основу для побудови довірливих стосунків між педагогом і учнем. У контексті сучасної педагогіки, емпатія сприяє формуванню сприятливого емоційного клімату в учнівському колективі, підвищенню мотивації до навчання, розвитку соціальних та емоційних навичок, формуванню індивідуального підходу тощо. На сучасному етапі гуманістична педагогіка, орієнтована на особистісний розвиток учня, потребує від учителя емпатійного підходу, який вимагає розвинених навичок активного слухання, відкритості до діалогу, терпимості та емоційної стійкості. Для того, щоб розвивати емпатію педагогам варто проходити тренінги з розвитку емоційного інтелекту, опановувати техніки активного слухання, опановувати техніки медитації й релаксації для управління власним емоційним станом, розвивати стресостійкість, постійно збагачувати педагогічний досвід тощо (рис. 2).

Розуміння та розвиток емпатії у педагогічній діяльності відіграють ключову роль у формуванні гуманістичних відносин та підвищенні якості освіти. Ефективна педагогічна практика ґрунтується на умінні відчувати, розуміти й відповідати на потреби та почуття учнів, створюючи сприятливе середовище для їхнього розвитку й самореалізації. Емпатія не тільки сприяє налагодженню ефективної взаємодії, а й стає інструментом формування цінностей гуманізму, толерантності, та етичної відповідальності, що є основою виховання громадян сучасного світу.

Висновки. Отже, з огляду на все вищезазначене, приходимо до висновку, що емпатія є одним із найважливіших компонентів сучасної педагогіки, який ґрунтується на принципах гуманістичної парадигми. Емпатія для педагога означає не тільки відчуття та розуміння стану учня, але й виявлення доброзичливості, турботи, уважності та емоційного зв'язку з ним. Вона сприяє створенню сприятливого емоційного клімату в освітньому середовищі, налагодженню довірливих взаємин між педагогами та учнями, формуванню індивідуального підходу до кожного учня. Розвиток емпатійних навичок у педагогічній діяльності є важливим кроком до підвищення якості освітнього процесу, формування гармонійної особистості учня та виховання його соціальних і емоційних компетенцій. Емпатія в умовах сучасних викликів, зокрема війни, вимагає від педагогів додаткової емоційної стійкості, здатності до розуміння психологічного стану дітей та надання їм підтримки. Це дозволяє не тільки забез-

печити психологічний комфорт в освітньому середовищі, але й сприяє психосоціальної адаптації учнів. Емпатія стає не просто інструментом педагогічної діяльності, а й основою для створення безпечного та підтримувального середовища, де кожна дитина може розкрити свій потенціал і знайти розуміння та підтримку. Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку систематичних методик розвитку емпатійних навичок педагогів, удосконалення їхньої професійної підготовки та інтеграцію емпатії в освітню практику як ключового елемента гуманістичної педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальова О. Емпатія, як передумова побудови здорових стосунків в освітньому процесі. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, № 1(32), 2024. С. 112–116.
2. Кулешова О.В., Росолович О.В. Особливості прояву емпатії в учителів в умовах війни. *Наукові записки. Серія: Психологія*, № 1(3), 2024. С. 82–87.
3. Прокопів Л., Єгорова І., Деренюк М.Я., Досин В. Формування емоційного інтелекту в майбутніх фахівців різних галузей знань: диференційований підхід. *Молодь і ринок*, № 3/211, 2023. С. 129–133.
4. Сергієнко Н.П., Тищенко А.П. Роль емпатії у формуванні міжособистісних відносин у студентів в процесі навчання. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 4–5 грудня 2020 р. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2020. С. 178–182.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти тт. 1976. Т. 2. Київ: Радянська школа. 670 с.
6. Штих І.І. Емоційні компоненти в структурі особистості студента. Україна – Цивілізація: збірник наукових праць / гол. редкол. В.В. Бедь. Ужгород: Видавничий відділ КаУ. Том 5: Утвердження українського цивілізованого простору: духовно-історичні передумови, сучасні тенденції та перспективи розвитку, 2016. С. 313–324.

REFERENCES

1. Kovalova, O. (2024). Empatia, yak peredumova pobudovy zdorovykh stosunkiv v osvitnomu protsesi [Empathy as a prerequisite for building healthy relationships in the educational process]. *Scientific Bulletin of Melitopol State Pedagogical University*, No. 1(32), pp. 112–116. [in Ukrainian].
2. Kuleshova, O.V. & Rosolovych, O.V. (2024). Osoblyvosti proiavu empatii v uchyteliv v umovakh viiny [Features of empathy in teachers in wartime]. *Scientific notes. Series: Psychology*, No.1(3), pp. 82–87. [in Ukrainian].
3. Prokopiv, L., Yehorova, I., Dereniuk, M. Ya. & Dosyn, V. (2023). Formuvannia emotsiinoho intelektu v maibutnikh fakhivtsiv riznykh haluzei znan: dyferentsiiovanyi pidkhid [Formation of emotional intelligence in future specialists of different fields of knowledge: a differentiated approach]. *Youth & market*, No. 3/211, pp. 129–133. [in Ukrainian].
4. Serhiienko, N.P. & Tyshchenko, A.P. (2020). Rol empatii u formuvanni mizhosobystisnykh vidnosyn u studentiv v protsesi navchannia [The role of empathy in the formation of interpersonal relationships in students in the

EFFECTIVENESS OF BLENDED LEARNING IN THE INFORMATICS COURSE: ANALYSIS OF ONLINE AND OFFLINE FORMATS

learning process]. *Suchasna pedahohika ta psykhohihiia: metodolohiia, teoriia i praktyka: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* – Modern Pedagogy and Psychology: Methodology, Theory and Practice: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference], Kyiv, pp. 178–182. [in Ukrainian].

5. Sukhomlynskyi, V.O. (1976). *Vybrani tvory* [Selected works]: V 5-ty tt. Vol. 2. Kyiv, 670 p. [in Ukrainian].

6. Shtykh, I.I. (2016). *Emotsiini komponenty v strukturі osobystosti studenta* [Motional components in the structure of student's personality]. Ukraine – Civilization: a collection of scientific papers. (Ed.). V.V. Bed. Uzhhorod, Vol. 5: Establishment of the Ukrainian civilized space: spiritual and historical prerequisites, current trends and development prospects, pp. 313–324. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.06.2025

UDC 37.018.43:004

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.334056>

Oleksandr Pashchenko, *Ph.D. (Engineering), Associate Professor;*

Director of the Inter-branch Educational and Scientific Institute,

Dnipro University of Technology,

Associate Professor of the Oil and Gas Engineering and Drilling Department,

Dnipro University of Technology

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3296-996X>

Yevhenii Koroviaka, *Ph.D. (Engineering), Associate Professor;*

Head of the Oil and Gas Engineering and Drilling Department,

Dnipro University of Technology

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2675-6610>

Oleksandr Mamaikin, *Ph.D. (Engineering), Associate Professor;*

Associate Professor of the Mining Engineering and Education Department,

Dnipro University of Technology

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2137-0516>

Tetyana Kozhushkina, *Ph.D. (Education), Associate Professor of the*

Philosophy and Pedagogy Department,

Dnipro University of Technology

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7797-6464>

Valerii Rastsvietaiev, *Ph.D. (Engineering), Associate Professor;*

Associate Professor of the Oil and Gas Engineering and Drilling Department,

Dnipro University of Technology

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3120-4623>

EFFECTIVENESS OF BLENDED LEARNING IN THE INFORMATICS COURSE: ANALYSIS OF ONLINE AND OFFLINE FORMATS

The rapid evolution of technology and the increasing complexity of informatics curricula, particularly in introductory programming courses, have highlighted the limitations of traditional teaching methods. Challenges such as low student engagement, high dropout rates, and difficulties in mastering complex concepts like coding and algorithms necessitate innovative pedagogical approaches. Blended learning which integrates online resources (e.g., interactive tutorials, coding platforms, and self-paced modules) with face-to-face instruction (e.g., lectures, labs, and discussions) offers a promising solution to address these issues. This article analyzes the effectiveness of blended learning in informatics education by synthesizing findings from a systematic review of 38 recent studies, primarily from the last three years, focusing on introductory programming courses, supplemented by broader computer science education research. The analysis evaluates key metrics, including course performance, student satisfaction, and support for learning, engagement, and behavioral changes. Results indicate that 30 out of 38 approaches demonstrated positive outcomes, with 12 showing significant improvements in student performance, such as higher grades and lower dropout rates. Student satisfaction was high, with 23 out of 25 approaches reporting a strong preference for blended formats due to their flexibility and personalized support. Engagement was enhanced in 7 approaches, with 4 achieving significant improvements through interactive online tools, while 4 approaches positively influenced behaviors like increased time spent on programming. The mixed model, characterized by flexible integration of online and offline components, emerged as the most effective, with 9 out of 14 studies reporting dramatic improvements due to its adaptability to diverse learner needs. However, challenges such as the risk of disengagement in online-heavy models, task overload, and the need for strong alignment between online and offline activities were identified. Recommendations for educators include balancing online and offline components, using online tools to supplement in-class instruction, monitoring student progress to prevent disengagement, and avoiding excessive task loads to mitigate burnout. Case studies, such as the use of MAGAdI and Arduino-based courses, illustrate successful implementations. Future research should explore longitudinal impacts, diverse